

Debreceni Egyetem,
Informatikai Kar,
Könyvtárinformatikai Tanszék

Hálózat szervezési módszertani tevékenység a Pest Megyei Könyvtárban

Készítette:
Pintér Levente
Informatikus Könyvtáros

Témavezető
Eszenyiné Dr. Borbely Mária
Egyetemi adjunktus

Külső konzulens
Gerber György
Pest Megyei Könyvtár
hálózati igazgatóhelyettes

Debrecen
2010

Tartalom

1. Bevezető	3
1.1. Miért ezt a témát választottam	3
1.2. Anyaggyűjtés	3
2. A PMK és a módszertani munka bemutatása	4
2.1. A PMK.....	4
2.1.1. A PMK rövid története.....	5
2.1.2. A PMK feladatai, gyűjteménye.....	8
2.2. Módszertani munka, hálózati rendszer kialakulása	11
3. Módszertani feladatok	15
3.1. Hálózatgondozás.....	15
3.2. KSZR (Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszer)	17
3.3. Pályázatfigyelés, közvetítés.....	23
3.4. Statisztika.....	28
3.5. Nemzetiségi könyvtári ellátás	31
3.6. Képzés, továbbképzés.....	32
3.7. Rendezvények.....	34
3.8. Szakfelügyelet.....	37
3.9. Kapcsolattartás.....	41
3.10. Kiadványok.....	43
4. Összefoglalás	45
5. Irodalomjegyzék	46
5.1. Hivatkozott irodalom.....	46
5.2. Egyéb források.....	47
6. Függelék	48
7. Köszönetnyilvánítás	50

1. Bevezető

1.1. Miért ezt a témát választottam?

Választásom tulajdonképpen azért esett erre a témára, mert 2008 nyarán a könyvtári gyakorlatomat a Pest Megyei Könyvtárban (továbbá PMK) töltöttem és az időm nagy részében a módszertani munka megismerésével foglalkoztam. A PMK segítőkész munkatársaival töltött idő alatt egyre jobban kezdett érdekelni a megyei könyvtárak ezen fontos, (sajnos a Bsc. képzés keretein belül némileg mellőzött) területe.

Célom tulajdonképpen egyszerű: a PMK Hálózati és módszertani osztályának sokrétű munkájáról szeretnék képet nyújtani. A dolgozat a harmadik fejezettől tárgyalja a PMK hálózati osztályának feladatait, ahol minden feladat egy alfejezetben kerül kifejtésre.

1.2. Anyaggyűjtés

Az anyaggyűjtésben elsősorban a Debreceni Egyetemi és Nemzeti Könyvtár archívumára, a PMK módszertani osztályának belső anyagaira (illetve olyan online adatbázisokra, mint az EPA) támaszkodtam.

Hasznos segítséget nyújtott a MATARKA (Magyar folyóiratok tartalomjegyzékeinek kereshető adatbázisa) is.

2. A PMK és a módszertani munka bemutatása

2.1. A PMK

A Pest megyei Könyvtár székhelye: Szentendre

Körzete: Pest megye

A könyvtár küldetésnyilatkozata:

A Pest Megyei Könyvtár küldetése kettős:

- Pest megye könyvtárai számára biztosítja a kulturális alaptörvényben megfogalmazott megyei könyvtári szolgáltatásokat.
- Szentendre város, a Dunakanyar-Pilisi kistérség lakosságának magas színvonalú könyvtári, információs ellátást nyújt.

A fenti cél megvalósítása érdekében támogatja:

- Az írni-, olvasni tudás fejlesztését.
- Az oktatást és az egész életen át tartó tanulást.
- A kulturális értékek közkinccsé tételét.
- A tudományos és kutatási eredmények terjesztését és népszerűsítését.
- A szabadidő hasznos eltöltését.

Céljai elérése érdekében a Pest Megyei Könyvtár

- Folyamatosan gyarapítja, sokoldalúan feltárja és rendelkezésre bocsátja állományát, dokumentumait.
- Az információs kultúra fejlesztése érdekében alkalmazza a korszerű információs technológiát.
- Közreműködik a világhálón elérhető információk megszerzésében, szakszerű értékelésében.
- Szolgáltatásait a használók igényeire alapozva folyamatosan fejleszti és bővíti.

- Rendszeresen figyelemmel kíséri, és aktívan segíti Pest megye könyvtárainak, illetve azok szolgáltatásainak fejlesztését.

A könyvtár munkatársai alapelvüknek vallják az emberek humánus szolgálatát és segítségét a hiteles, több forráson alapuló információ megszerzésében. A könyvtár munkatársai magukra nézve kötelezőnek ismerik el *A magyar könyvtárosság etikai kódexét*, s annak szellemében végzik munkájukat.¹

2.1.1. A PMK rövid története

1. (1945-1952)

Budapesten, a megyeházán indult a központi hivatal, kezdetben egy szervezési központ volt, a településeket folyamatosan látogatták a munkatársak (eleinte csupán hárman voltak), olvasószobákat létesítettek, gondoskodtak a könyvtárak könyvvél való ellátásáról. Hamarosan megindult a laikus könyvtárosok bevonása (elsőként a pedagógusok közül). 1950-től működött körzeti könyvtárként, budapesti székhellyel. Feladata a megye nyolc járásának könyvtári ellátása lett.²

2. (1952-1956)

A 2042/13/1952-es kormányrendelet létrehozta a megyei és járási könyvtárakat és megindult a megyei, ill. járási könyvtárhálózat kialakítása. Megalakult a 19 megyei könyvtár (a Pest megyei legutolsóként). Az épület, ahol a könyvtár helyet kapott nem volt alkalmas a könyvtári munkára (4 szoba, 4 könyvtáros, összesen mintegy 120 m²-en). A szakmai munka 1953-ban kezdődött, a munkacsoportok pedig csak '54-ben alakultak meg, így a módszertani munkacsoport is. Problémát okozott, hogy a megyei méretű könyvtári munkának nem volt előzménye és kialakult módszertana, a munkatársak időközben ismerték meg azt. Már a körzeti könyvtár is végzett kölcsönzést, természetesen ez a szolgáltatás megmaradt. Ez idő tájt alakult meg állományvédelmi céllal a könyvkötészeti részleg.³

¹ Pest Megyei Könyvtár Szervezeti és Működési Szabályzata. 15. p.

² A Pest Megyei Könyvtár 50 éve. Gerber György. Szentendre Pest Megyei Könyvtár, 2003. 5. p.

³ A Pest Megyei Könyvtár 50 éve. Gerber György. Szentendre Pest Megyei Könyvtár, 2003. 7. p.

3. (1956-1961)

1956-ban költözött a könyvtár, egy korábban étteremként használt épületbe, még mindig siralmas körülmények közé, ahol csak lassan fordult jobbra a helyzet. '58 újabb változást hozott: a Pest Megyei Tanács beszüntette a könyvtár kölcsönző tevékenységét, a fő feladat a hálózati munka koordinálása, a módszertani munka lett. Rövidesen újabb költözés következett. A kijelölt épületet azonban nem tudta a könyvtár azonnal birtokba venni, előbb fel kellett újítani, s amíg a renoválás tartott a könyvtár ideiglenesen Szentendrére települt. 1959 márciusától az ottani József Attila művelődési ház adott otthont a Pest Megyei Könyvtárnak. A munkatársak egyetlen helyiséget kaptak és egy kicsi vezetői szobát, az állomány egy része ládákba csomagolva állt a földön. Időközben történtek kisebb-nagyobb előrelépések, például szert sikerült tenni egy „művelődési autóra”, ami lehetőséget ugyanúgy jelentett, mint problémát, hiszen a jármű megvolt, általa el lehetett jutni a legtávolabbi tanyára is, de fenntartani nem volt könnyű feladat. A módszertani munka keretén belül tovább folytatódott a könyvtáros képzés. 1957-ben indult a kétéves továbbképző tanfolyam, majd '62-től megkezdődött a szakképzettséggel már rendelkező könyvtárosok hároméves továbbképzése.⁴

4. (1961-1975)

A könyvtár decemberben visszaköltözött Budapestre, a felújított környezetbe. Immár öt irodahelyiség, egy raktár és egy tanácsterem állt rendelkezésükre, a munkatársak alacsony száma viszont megmaradt (összesen kilencen dolgoztak a könyvtárban ekkor, míg más megyei könyvtárakban a dolgozók száma néhol elérte a 20-at is). A feldolgozó csoport megkezdte a katalógusépítést, 1966-ban már 130.000 cédula volt a raktárban és a megyében sorra készültek a katalógusok.⁵

5. (1975-1989)

Amikor a Pest Megyei Tanácson felmerült egy megyei komplex művelődési intézmény gondolata (illetve döntő volt még a 32/1971-es tanácsi határozat „tájcentrikus” közművelődési koncepciója” is), több város is szóba jött Szentendre mellett (Cegléd, Gödöllő, Vác), ám

⁴ A Pest Megyei Könyvtár 50 éve. Gerber György. Szentendre Pest Megyei Könyvtár, 2003. 17. p.

⁵ A Pest Megyei Könyvtár 50 éve. Gerber György. Szentendre Pest Megyei Könyvtár, 2003. 19. p.

Szentendre több szempontból is jobb választásnak tűnt, (például megközelíthetőség). A Pest Megyei Művelődési Központ és Könyvtár átadására 1975. április 2-án került sor. A PMKK létesülésével egyidejűleg négy intézmény szűnt meg (Pest Megyei Népművelési Tanácsadó, Pest Megyei Könyvtár, szentendrei Városi - Járási Könyvtár, ill. a József Attila Művelődési Központ). A város központjában emeltek egy új épületet, ide próbálták a négy intézményt bezsúfolni, ami hibás koncepciónak bizonyult, nem volt elegendő a hely. Az épületen kívül működött a Gyermekkönyvtár, az Ifjúsági Pinceklub, a Vajda Lajos képzőművészeti stúdió kiállítóterme és Budapesten maradt a megyei könyvtár raktára és a kötészet. A tervezők és a koncepció kialakítói továbbá arra sem gondoltak, hogy a különböző intézmények eltérő célúak és gyakorta zavarták egymást. (A városi kórus énekórái mellett nehezen lehetett nyugalomban olvasni, mivel a falak nem voltak szigetelve.) A mai napig gondot okoz, hogy bár az épületet légkondicionálókkal tervezték, pénz híján ez kimaradt, viszont az ablakok nem nyithatóak megfelelően és nyáron hatalmas a hőség. A megyei könyvtár feladata háromszintű volt: helyi, járási és megyei, melyből a megyei feladatokat tartották kiemelten fontosnak.⁶

6. (1989 után)

1990-ben megalakultak az önkormányzatok, a Pest Megyei Önkormányzat is felülvizsgálta intézményrendszerét és végül úgy döntött, hogy megszünteti a komplex intézményként működő Pest Megyei Művelődési Központ és Könyvtárat, a megyei közgyűlés a Pest Megyei Könyvtárat önálló gazdálkodási joggal ruházta fel, a Pest Megyei Közművelődési Információs Központ pedig 1996-ban felköltözött Budapestre. 2001-ig húzódtott a tulajdonviszonyi vita, ekkortól azonban a Pest megyei önkormányzat vált a fenntartóvá.⁷

⁶ A Pest Megyei Könyvtár 50 éve. Gerber György. Szentendre Pest Megyei Könyvtár, 2003. 25. p.

⁷ A Pest Megyei Könyvtár 50 éve. Gerber György. Szentendre Pest Megyei Könyvtár, 2003. 34. p.

2.1.2. A PMK feladatai, gyűjteménye

Az intézmény működéséhez szükséges alapidokumentumokat átnéztem (Alapító okirat, Szervezeti és Működési Szabályzat, mindkettő elérhető a www.pmk.hu weboldalon), melyek alapján kirajzolódik a könyvtár feladatköre, alább ezek találhatók.

Az intézmény működési területe:

- Pest megye
- Nemzetiségi báziskönyvtár Pest megyében, horvát, német, szerb, szlovák nemzetiségek ellátása.⁸

Az intézmény feladatai:

- A könyvtár Pest megye könyvtárainak hálózati, szolgáltató központja
- Nyilvános könyvtár, közszolgálati intézmény⁹

A könyvtár alaptevékenysége:

- Gyűjteményét folyamatosan fejleszti, feltárja, megőrzi, gondozza, és rendelkezésre bocsátja (kölcsonzés, helyben használat, másolat-szolgáltatás).
- Tájékoztat a nyilvános könyvtári rendszer dokumentumairól és szolgáltatásairól.
- Résztvevője és szervezője a könyvtárak közötti információ és dokumentum közvetítésnek, tagja az Országos Dokumentum-ellátási Rendszernek.
- Kiemelten foglalkozik Pest megye pedagógusainak szakirodalmi ellátásával.
- Helyismereti információkat és dokumentumokat gyűjt.
- Közhasznú információs szolgáltatást nyújt (Lakossági Információs Szolgálat).
- Ellátja köteles-példányokkal kapcsolatos feladatokat.
- Végzi, illetve szervezi a megyében a nemzeti és etnikai kisebbségekhez tartozó lakosok ellátását.
- Szervezi a megye területén működő könyvtárak együttműködését.
- A települési könyvtárak tevékenységét segítő szolgáltatásokat nyújt.

⁸ Pest Megyei Könyvtár Szervezeti és Működési Szabályzata. 5. p.

⁹ Pest Megyei Könyvtár Szervezeti és Működési Szabályzata. 6. p.

- Végzi az iskolán kívüli könyvtári továbbképzést és szakképzést.
- Szervezi a megyében működő önkormányzati könyvtárak statisztikai adatszolgáltatását.
- Gondoskodik a hátrányos helyzetű rétegek (vakok, csökkent látóak, mozgássérültek, koruk, betegségük miatt kiszolgáltatottak) ellátásáról.
- Kiadói tevékenységet folytat, különösen a helyismereti és könyvtári szakterületen.
- Könyvtári rendezvényeket szervez az olvasás, az irodalom népszerűsítése érdekében.
- Kötészeti szolgáltatást nyújt a megye könyvtárai számára.¹⁰

Kiegészítő tevékenységek:

- Irodalmi társaságok, helyi civil szervezetek működésének segítése.
- Tagja a Magyar Könyvtárosok Egyesülete Pest Megyei Szervezetének, az Informatikai és Könyvtári Szövetségnek, a Publika Magyar Könyvtári Körnek, céljaik megvalósítását támogatja.
- Segíti Szentendre város iskolai könyvtárainak szakmai munkáját.
- Kistérségi ellátórendszert működtet a szentendrei kistérségben.
- Segíti Pest megye többi kistérségében a mozgókönyvtári ellátás megszervezését.
- A könyvtár gyűjtőköre:
 - o A Magyarországon megjelenő dokumentumok teljessége, a gyarapításra fordítható összeg szabta korlátozással.
 - o A világnyelveken megjelenő alapvető kézikönyvek, adatbázisok igényeket figyelembe vevő válogatása, illetve a nyelvtanulást segítő szépirodalmi alkotások.
 - o Kiemelten gyűjti a művészeti, különösen a képzőművészeti szakirodalmat.
 - o A Pest megyére, illetve Szentendre városára vonatkozó helyismereti dokumentumok teljessége.
 - o A gyűjtőkör részletes szabályait a Pest Megyei Könyvtár gyűjtőköri szabályzata tartalmazza.
- A könyvtár az állományát számítógépen tartja nyilván és tárja fel.

¹⁰ Pest Megyei Könyvtár Szervezeti és Működési Szabályzata. 6. p.

- A könyvtár állományából a fizikailag tönkrement, tartalmilag elavult és a használók számára érdektelenné vált dokumentumokat folyamatosan selejtezi. A kivonásnál figyelembe veszi az Országos Dokumentum-ellátási Rendszerre vonatkozó szabályokat. Az állományból kivont dokumentumokat a vonatkozó jogszabály értelmében értékesítheti. Az igazgató saját hatáskörében engedélyezheti, hogy a kivont dokumentumokat térítésmentesen kaphassák meg hazai és külföldi könyvtárak és civil szervezetek.¹¹

Összegezve: a könyvtár az általános városi könyvtári feladatok mellett speciális funkciókat is ellát, melyek részben az olvasószolgálatához tartoznak, más részük a hálózati osztályon keresztül bonyolódik.

¹¹ Pest Megyei Könyvtár Szervezeti és Működési Szabályzata. 7. p.

2.2. Módszertani munka, hálózati rendszer kialakulása, helye a könyvtári rendszerben

Ebben a fejezetben röviden szeretném végigkövetni a megyei könyvtárak feladatainak kialakulását (nagy általánosságban) és bemutatni azt a könyvtári környezetet, amiben ez létrejött a „kezdetektől” a napjainkig. Kiegészítőként néhány klasszikus módszertani segédletről is szólnék.

Az 1952. évi május 24-ei minisztertanácsi határozat mondta ki, hogy meg kell teremteni az állami könyvtárak egységes rendszerét, létre kell hozni minden megyében egy központi könyvtárat, amely egyszerre közművelődési könyvtár és egyben hálózati központ is. Az egész könyvtári rendszer módszertani feladataival az Országos Széchényi Könyvtárat bízta meg, ahol (1959-ben) egy osztály szerveződött erre a feladatra, azután létrejött a *Könyvtártudományi és Módszertani Központ*, amely már a következő esztendőben, 1960-ban intenzíven kezdett foglalkozni a szakma főbb kérdéseivel.¹²

A körzeti, majd a megyei könyvtárak a diktatúra alatt jöttek létre, állományuk nagyrészt elkobzott egyházi, egyesületi, iskolai gyűjtemények könyveiből álltak. A szovjet minta helyett a nyugat-európai könyvtárszervezési modellt tekintették követendő példának és gyakorlatilag néhány év leforgása alatt létrejött egy olyan lakossági szolgáltató rendszer, amely azelőtt sohasem volt az országban, új könyvtártípussal, ami a *public library* volt. Ennek a lakosság felé nyitott, egyre inkább a kultúraközvetítésre koncentráló könyvtári rendszernek a létrehozásában óriási szerepe volt (többek közt) Sallai Istvánnak, kiépítésében és működtetésében pedig a megyei és velük együttműködésben a járási-városi könyvtáraknak.¹³

1955-ben jelent meg a *Módszertani munka a megyei és járási könyvtárakban*, az OSZK gondozásában, ami nagy fontossággal bírt, ugyanis ez volt az első olyan kiadvány, ami a megyei könyvtárak módszertani kérdéseivel foglalkozott. A központi könyvtárak feladata, hogy a hozzájuk tartozó könyvtárakat irányítsák, munkájukat nem csak felügyelik, de segítsék is. A módszertani munka célját továbbá úgy fogalmazza meg, mint a megyei

¹² Kiss Gábor: *Múlt és jövő határán : az ötvenéves megyei könyvtárak a magyar könyvtári rendszerben.* = Könyv, könyvtár, könyvtáros, 2002. 9. sz. 19. p.

¹³ Kiss Gábor: *Múlt és jövő határán : az ötvenéves megyei könyvtárak a magyar könyvtári rendszerben.* = Könyv, könyvtár, könyvtáros, 2002. 9. sz. 20. p.

könyvtárak azon feladatát, hogy az egész hálózatban meghonosítsák azokat a könyvtári módszereket, amelyek az adott korszakban elismerten a leghatékonyabbak, a legjobbak és ezekre a módszerekre megtanítsák a könyvtárak dolgozóit. A segédlet a módszertani munka három fő összetevőjét különbözteti meg: 1, elméleti tevékenység. 2, oktatás. 3, instruálás. Az elméleti tevékenység tulajdonképpen az OSZK módszertani osztályához (később Könyvtártudományi és Módszertani Központ) tartozott, a külföldi és hazai szakirodalom és a hazai könyvtárak gyakorlati tevékenységének tanulmányozását jelentette. A második ág a tulajdonképpen képzés-továbbképzés. Végül az úgynevezett instruálás, ami ismét csak a Módszertani osztály feladata volt. Ide tartozott a könyvtárak ellenőrzése és irányelvek felállítása, javaslatok tétele a Minisztérium számára.¹⁴

A megyei könyvtárak számára meghatározza az alapvető feladatokat: segíteni a könyvtárakat, hogy megfelelő színvonalas olvasószolgálatot alakíthassanak ki. Módszertani csoportokat kell kialakítani, melyek vezetőinek ismerniük kell a könyvtári munka minden ágát. A csoport tagjainak ismerniük kell a megyei könyvtár belső munkáját, tapasztalatot kell szerezniük más könyvtárakban, hogy szembesüljenek a konkrét problémákkal, és hatékonyabb megoldásokat legyenek képesek kidolgozni. Gondoskodniuk kell a könyvtárak dolgozóinak szakmai továbbképzéséről, állandó tanácsadással irányítva őket. A könyvtári értesítő szerkesztése egy másik fontos feladat, a központilag kiadott módszertani útmutatókat a helyi problémákhoz és témákhoz kell adaptálni. A segédlet ezen kívül részletesen kitér a módszertani csoport szervezésére.¹⁵

Amikor a letétekből elkezdődött a községi könyvtárak szervezése, egy új helyzet állt elő, hiszen már helyben kellett a településeknek gondoskodniuk a lakosság ellátásáról, s ez újfajta feladatot rótt a megyei könyvtárakra is: a direkt ellátás helyett egyre inkább a módszertani jellegű tevékenységre kellett helyezni a hangsúlyt. Ehhez viszont magasan képzett könyvtárosokra és a városi-járási könyvtárakkal fenntartott kapcsolatrendszer elmélyítésére volt szükség. Így lassanként kialakult az a háló, amely egyre inkább biztosítani tudta a lakossági szférában is a kulturális javakhoz való hozzáférést. A könyvtáros kézikönyv már a

¹⁴ Módszertani munka a megyei és járási könyvtárakban. Szerk. Varjas Béla Bp. OSZK Módszertani Osztály 1955. 1. p.

¹⁵ Módszertani munka a megyei és járási könyvtárakban. Szerk. Varjas Béla Bp. OSZK Módszertani Osztály 1955. 6. p.

'60-as évek elején hangsúlyosan beszél például a könyvtárközi kölcsönzésről, azonban annak sikeres szolgáltatásához működő és együttműködő könyvtári rendszer szükséges.¹⁶

A megyei könyvtárak szerteágazó feladatai közül mindig is ennek működtetése volt az egyik legfontosabb, ezért születtek újabb és újabb elképzelések, pl. a kiskörzeti ellátásról, az ellátórendszerekről. Mindeközben az állományfejlesztéssel, a szolgáltatások bővítésével sem maradtak el, s a hetvenes évekre a könyvtártípus mindkét funkciója, az általános felsőfokú ellátást nyújtó közkönyvtári és a hálózati központi is kiteljesedett.¹⁷

A Seregi István és Sóron László-féle segédlet, *A módszertanos munkája* 1982-ben látott napvilágot és elsősorban a Könyvtártudományi és Módszertani Központ által szervezett továbbképzések támogatására szánták. Tulajdonképpen feladatok, helyzetgyakorlatok kapnak itt helyt, ami véleményem szerint rendkívül hasznos.

A különböző témájú fejezetek igyekeznek minden oldalról megközelíteni a módszertani munkát, ilyenek: a módszertani munka jogi kérdései, működési feltételek, a módszertani munka lényege, a könyvtárak munkamegosztása, a központosított ellátórendszer, állományalakítás.¹⁸

A rendszerváltozás után az új önkormányzati rendszer kialakulásával megindult egy önállósodási hullám. Hamar kiderült azonban, hogy a kistélepek könyvtárai nélkül nem életképesek.¹⁹

A megyei könyvtárak keresték a kibontakozási lehetőségeket, a teljesség igénye nélkül néhány példa erre: a békéscsabai könyvtár koordinálásával gazdasági társaságot alapítottak a számítógépes fejlesztések lebonyolítására, a nyugat-dunántúli és alföldi könyvtárak a települési hálózatok újjászervezésére dolgoztak ki modelleket, önerőből megszervezték a Dunántúli könyvtári rendszerének feltérképezését, akciót indítottak az ellátórendszerek

¹⁶ Kiss Gábor: *Múlt és jövő határán : az ötvenéves megyei könyvtárak a magyar könyvtári rendszerben.* = Könyv, könyvtár, könyvtáros, 2002. 9. sz. 20. p.

¹⁷ Kiss Gábor: *Múlt és jövő határán : az ötvenéves megyei könyvtárak a magyar könyvtári rendszerben.* = Könyv, könyvtár, könyvtáros, 2002. 9. sz. 20. p.

¹⁸ *A módszertanos munkája.* Szerk. Seregi István Budapest Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központ, 1982. 55. p.

¹⁹ Kiss Gábor: *Múlt és jövő határán : az ötvenéves megyei könyvtárak a magyar könyvtári rendszerben.* = Könyv, könyvtár, könyvtáros, 2002. 9. sz. 20. p.

újjászervezésének érdekében. Létrehozták tanácskozó és érdekérvényesítő szervezetüket, az *Informatikai és Könyvtári Szövetség Megyei Könyvtári Tagozatát*, s a könyvtárak vezetői jelentős szerepet vállaltak a szakmai szervezetek vezetőségeiben éppúgy, mint a Nemzeti Kulturális Alap kuratóriumában vagy a határon túli magyar könyvtári szolgáltatásokat támogató munkában.²⁰

A kulturális kormányzat is egyre inkább támaszkodik a megyei könyvtárakra: a statisztika, az érdekeltségnövelő támogatás, a szakfelügyelet, az Országos Dokumentumellátó Rendszer, a középfokú képzés csak közreműködésükkel valósítható meg. Az elmúlt évtized bizonytalankodásai után megújult és egyre szorosabb a kapcsolat az Országos Széchényi Könyvtárral s a Könyvtári Intézettel: a köteleespéldány-szolgáltatás kölcsönös érdekeken alapuló működtetése mellett például az első magyar on-line tájékoztató rendszer, a LIBInfo létrehozásában is fontos partnerek voltak.²¹

²⁰ Kiss Gábor: *Múlt és jövő határán : az ötvenéves megyei könyvtárak a magyar könyvtári rendszerben.* = *Könyv, könyvtár, könyvtáros*, 2002. 9. sz. 20. p.

²¹ Kiss Gábor: *Múlt és jövő határán : az ötvenéves megyei könyvtárak a magyar könyvtári rendszerben.* = *Könyv, könyvtár, könyvtáros*, 2002. 9. sz. 20. p.

3. Módszertani feladatok

3.1. Hálózatgondozás

A PMK alapvető feladata, hogy a megyében lévő könyvtárak működéséhez szükséges segítséget nyújtson. Kezdve egy éppen megalapuló könyvtár épületének tervezésénél, átépítésénél való aktív részvételtől, a könyvtár berendezésének (bútorok) kiválasztásán, elrendezésén át egészen a gyarapításig, szinte mindenre kiterjedően.

Tanácsot kérhetnek a könyvtárosok akár az állomány összetételének ügyében is, a megyei könyvtár munkatársai mind telefonon, mind személyesen tartják a kapcsolatot a könyvtárakkal, akár napi szinten is. Az állományok karbantartására is gondot fordítanak, személyesen részt vesznek a selejtezésben, költözésekben segédkeznek, a könyvtárosokkal való találkozások alkalmával pedig igyekeznek, a sokszor kilátástalannak tűnő helyzetben lévő könyvtárak számára egy kis „lelki támogatást” is nyújtani, ami sokszor nehezebb is, mint a szakmai oldal.

Személyes jelenlétem során gyakran tapasztaltam, mennyire fontos ez a fajta közvetlen kapcsolattartás, és hogy mennyire igénylik a kis települések könyvtárosai a bátorítást. Mindezekből egyértelműen látszik, hogy a megye könyvtárainak életében elengedhetetlen szerepet vállal a PMK.

Néhány 2009-es adat a PMK ilyen irányú tevékenységéről:

A 2009-es érdekeltségnövelő támogatáshoz összesen 128 település adatait tudta a könyvtár begyűjteni, és továbbítani azokat a Könyvtári Intézet felé. Ez alapján az intézmények tavaly összesen 22.480.000,-Ft-ot kaptak dokumentumvásárlásra. A könyvtár egy kérdőíves felmérést is készített Pest megye könyvtárainak IT ellátottságáról.²²

²² Gerber György szóbeli tájékoztatása nyomán

Lehetősége szerint segítette a könyvtár a kistélepusléi könyvtárak állományának selejtezésében. 2009-ban ez 5 településen (Csévharaszt, Kisoroszi, Szigetmonostor) történt meg. Szerencsére a nyári könyvtári gyakorlatom során lehetőségem nyílt a korábban már többször emlegetett „kiszálláson” való részvételre, amivel éltem is. Személyes tapasztalatom is tehát az a tény, hogy a selejtezés sok esetben egy szélmalomharc. Nehéz rábírní ugyanis a könyvtárosokat az elavult, rossz állapotú, egyébként nyilvánvalóan nem használt kötetektől való megváltásra.²³

Módszertani tanácsadás keretében igyekezett a könyvtár számos alkalommal segítséget nyújtani Pest megye legkülönbözőbb könyvtáraiban dolgozó könyvtárainak. Az elmúlt évben is több alkalommal részt vett vezetői pályázatok elbírálásában (Gödöllő, Budakeszi, Dunakeszi, Csévharaszt).²⁴

A könyvtár továbbá gyakorta ad szakvéleményt, különböző témákban. Előfordul, hogy egy-egy önkormányzat felkéri a PMK-t, hogy fejtse ki véleményét, például könyvtárigazgató választásra érkezett pályázatokról, hogy kit lenne érdemes támogatni és miért. Ez esetben a vezető megyei szakfelügyelő (jelen esetben a PMK igazgatója) a bekért dokumentumok alapján kell, hogy mérlegeljen és alakítson ki reális véleményt, amit természetesen meg is kell indokolnia.

Szakvélemény készülhet egy-egy könyvtár felújításának (pl.. milyen bútorokat vásároljanak, hová, hogyan helyezzék el őket, stb.), átszervezésének kapcsán, de alapításkor is tud segítséget nyújtani a PMK. (lásd függelék: 1. dokumentum)

²³ Gerber György szóbeli tájékoztatása nyomán

²⁴ Gerber György szóbeli tájékoztatása nyomán

3.2. KSZR (Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszer)

1989 előtt működtek a könyvtári hálózatok, a megyei könyvtár hatékony szakmai és pénzügyi felügyeletet tudott gyakorolni, a rendszerváltás után azonban a hálózatok nagyrészt felbomlottak, a korábbi megyei- városi- járási felosztás mellett, un. kistérségek vannak alakulóban, ezzel összhangban és az 1997-es könyvtári törvény által megfogalmazott magasabb követelmények figyelembevételével került kidolgozásra az ellátórendszer.

A KSZR tulajdonképpen a használói igények minél jobb kielégítése és az Európai Unió országok szolgáltatói rendszeréhez való közeledés céljából született, tekinthetjük az ODR (Országos Dokumentum-ellátási Rendszer) kiegészítésének is. A négy fő cél közül a legfontosabb a falvak, kistelepülések könyvtári ellátása.²⁵

A feladat ugyanis nem csupán a dokumentum ellátás biztosítása, hanem hogy bárki részesülhessen az országos könyvtári rendszer nyújtotta szolgáltatásokból. A koncepciót a kulturális tárca Könyvtári Főosztálya által felkért munkabiztosság dolgozta ki, és újdonsága abban rejlik, hogy általa kiegyensúlyozottabbá válik a falvak, kistelepülések lakóinak dokumentumhoz és információhoz való hozzáférhetősége. A program kidolgozásakor több ország hasonló megoldásai szolgáltak mintaként, mint például Ausztria, Szlovénia, Hollandia, Finnország, Nagy-Britannia, Dánia.²⁶

A szolgáltatást fogadók és közvetítők szerint négyféle ellátási forma létezik:

- Önálló könyvtár esetén (3000-5000 fős településen) az önkormányzat a már említett feladata a könyvtári helység és a személyzet biztosítása. Ez esetben kiegészítő szolgáltatásokat nyújt a KSZR (könyvtárközi, rendezvények, továbbképzések, stb.).
- Könyvtári szolgáltató helyek esetén (1000-3000 fős településen): az önkormányzatnak kisebb településeken szolgáltató helyeket kell létesítenie, a szolgáltatások több félék

²⁵ Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszer (KSZR): tájékoztató a kistelepülések könyvtári ellátásáról. Szerk. Richlich Ilona. Bp. Könyvtári Intézet, 2006. 4. p.

²⁶ Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszer (KSZR): tájékoztató a kistelepülések könyvtári ellátásáról. Szerk. Richlich Ilona. Bp. Könyvtári Intézet, 2006. 5. p.

lehetnek, például: kurrens, feldolgozott könyvek biztosítása, folyóiratok, egyéb dokumentumok, rendezvények, gyerekprogramok, stb.

- Könyvtári szolgáltatást fogadhatnak egyéb szervezetek is, pl. teletékék, teleházak.
- Könyvtárbusz: (1000 fő alatti településeken). Aprófalvas régiókban ajánlott. Egy-egy busz akár 50000 lakost is képes ellátni.²⁷

A KSZR tagjai:

- A szolgáltató könyvtárak (megyei és városi könyvtárak, utóbbiak közül azok, akik alkalmasak az un. térségi feladatok ellátására).
- Az önkormányzatok vagy önkormányzati társulások (akik megrendelik a szolgáltatást).
- A szolgáltatást fogadók:
 - o Kistelepülések könyvtárai
 - o Könyvtári szolgáltató helyek
 - o Egyéb szolgáltató helyek
 - o Mozgókönyvtári állomáshelyek

Lényeges, hogy a KSZR szolgáltatásait szerződéses formában rendeli meg a települési önkormányzat a szolgáltatást nyújtó könyvtártól, melyek a már említett módon megyei vagy területi feladatokat ellátó városi könyvtárak lehetnek.²⁸

A KSZR céljai a korszerű, minőségi könyvtári ellátás érdekében:²⁹

- a szükséges infrastruktúra kialakítása
- új könyvtári szolgáltatások vásárlása
- a személyi finanszírozás forrásainak bővítése

A KSZR csak több forrásra építve működtethető, ezek:

²⁷ Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszer (KSZR): tájékoztató a kistelepülések könyvtári ellátásáról. Szerk. Richlich Ilona. Bp. Könyvtári Intézet, 2006. 10. p.

²⁸ Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszer (KSZR): tájékoztató a kistelepülések könyvtári ellátásáról. Szerk. Richlich Ilona. Bp. Könyvtári Intézet, 2006. 11. p.

²⁹ Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszer (KSZR): tájékoztató a kistelepülések könyvtári ellátásáról. Szerk. Richlich Ilona. Bp. Könyvtári Intézet, 2006. 10. p.

- A település hozzájárulása (a kistelepülési önkormányzat biztosítja az épületet, annak fenntartását).
- A szolgáltató könyvtár (megyei vagy városi könyvtár) biztosítja saját költségéből (illetve pályázatokból) a feldolgozott dokumentumokat,
- A (jelentős fontosságú) állami hozzájárulás.

Utóbbira példa az un. „Közkincs” (Kulturális vidékfejlesztés) program, a BM támogatás (az 5/2005. (I.19.) Kormányrendelet alapján, mellyel lehetővé vált az évenként igényelhető, un. normatív támogatás igénylése), NKA támogatás és IHM-támogatás a „Közháló” programon keresztül.³⁰

Jelenleg 3 Kistérség működik Pest megyében: Szentendrei (központja: PMK), Veresegyházi (központja: Kölcsey Ferenc Városi Könyvtár) és a Váci Kistérség (központja: Katona Lajos Városi Könyvtár), melyek önállóak. Illetve ott van a Pest Megyei Könyvtár Kistelepülési Ellátórendszere, melynek feladata az említett térségeken kívüli KSZR –tagok ellátása. Jelenleg a PMK-nak szerződése Berencebarátival, Ipolydamásdal, Ipolytölgyessel, Kemencével, Letkással, Márianosztrával, Püspökhatvannal van. Emellett felvállalta a szentendrei kistérségben az ellátókönyvtári szerepet, melyből adódóan még nyolc kistelepülés ellátását végzi.

A PMK által létrehozott Ellátórendszer az alábbi szolgáltató tevékenységeket végzi, az *Együttműködési szerződés* és a tárgyévre szóló *Megállapodás* értelmében:

- Az állománygyarapítási keretet, melynek alsó határa 40.000 Ft, a tagkönyvtárak érdekeit figyelembe véve használja fel és a könyvdokumentumokra 30%-os kedvezményt biztosít.
- Az ellátórendszerhez kapcsolódó pályázati lehetőségeket figyelemmel kíséri, és ha lehetőség van rá, a tagok állománygyarapítási keretét pályázati úton megnöveli.
- A vásárolt dokumentumokat állományba veszi, és kiszállítja az adott településre
- Lebonyolítja a könyvtárközi kölcsönzést

³⁰ Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszer (KSZR): tájékoztató a kistelepülések könyvtári ellátásáról. Szerk. Richlich Ilona. Bp. Könyvtári Intézet, 2006. 13. p.

- Szükség esetén, mint tanácsadó részt vesz az állományellenőrzések lebonyolításában

4. Táblázat: A beszerzett, feldolgozott és kiszállított dokumentumok értéke
forintban ³¹

	2004	2005	2006	2007	Összesen
Önkormányzati forrásból	920.000	1.400.000	1.842.000	1.220.000	5.382.000
Pályázati pénzből (NKA)	3.000.000	-	4.900.000	-	7.900.000
Érd.növelő támogatásból	-	400.000	-	484.000	884.000
2007. évi norm. Támogatásból	-	-	-	2.450.000	2.450.000
Összesen	3.920.000	1.800.000	6.742.000	4.154.000	16.616.000

2. Táblázat: A beszerzett, feldolgozott és kiszállított dokumentumok darabszáma ³²

	2004	2005	2006	2007	Összesen
Önkormányzati forrásból	485 db	873 db	1306 db	676 db	3340 db
Pályázati pénzből (NKA)	1197 db	-	2623 db	-	3820 db
Érd.növelő támogatásból	-	250 db	561 db	363 db	1174 db
2007. évi norm. Támogatásból	-	-	-	976 db	976 db
Összesen	1682 db	1123 db	4490 db	2015 db	9310 db

2005-ben bővült a PMK Ellátórendszere (15 településsel történt szerződéskötés). Állománygyarapítás céljából mintegy 1,4 millió forintot utaltak át a települések, kiegészítésként pedig a 400 000,- Ft értékű érdekeltségnövelő támogatást tudták elkönyvelni. Ez után 2006-ban ismét történt Ellátórendszerrel kapcsolatos fejlesztés. Ebben az évben állománygyarapításra 1 millió 842 ezer forint jutott, mely 1306 db dokumentum beszerzésére volt elegendő. Illetve további 4 millió 900 ezer forintot sikerült szétosztani az NKA pályázatnak hála. ³³

³¹ Gerber György: Kistérségi könyvtári szolgáltatások Pest megyében = Könyv, könyvtár, könyvtáros, 2008. 1 sz. 26. p.

³² Gerber György: Kistérségi könyvtári szolgáltatások Pest megyében = Könyv, könyvtár, könyvtáros, 2008. 1 sz. 26. p.

³³ Gerber György: Kistérségi könyvtári szolgáltatások Pest megyében = Könyv, könyvtár, könyvtáros, 2008. 1 sz. 25. p.

A szentendrei kistérség helyzetének alakulása:

2007-ben a PMK munkatársai felkeresték a kistérség polgármestereit a célból, hogy meggyőzzék őket egy ún. mozgókönyvtári ellátás létrehozásának fontosságáról. A korábbi pozitív ellátórendszeri tapasztalatoknak hála nem kellett sokáig várni a döntésre, létrejött a Többcélú Kistérségi Társulás hét település (Dunabogdány, Kisoroszi, Pilisszentkereszt, Pilisszentlászló, Pócsmegyer, Szigetmonostor és Tahitótfalu) részvételével.³⁴

A PMK javaslatára, az elnyert támogatás nagy részét a következőkre fordították: új dokumentumok vásárlása, könyvtári szolgáltatás díjra, a SZIKLA integrált könyvtári szoftver és adatbázisának megvásárlására, saját adatbázisok létrehozására, a települések könyvtári állományának gépi feldolgozására, kommunikációs hálózat létrehozására, könyvtáráépületek felújítására s ezek csupán a főbb fejlesztési területek voltak.³⁵

3. Táblázat: A szentendrei kistérség 2007-es pályázati úton szerzett normatív támogatásának felhasználása³⁶

Dokumentum-beszerzésre	2.205.000
Könyvtári szolgáltatási díjra	245.000
Szoftvervásárlásra	1.154.000
Adatbázisépítésre	1.261.000
Számítógépre+perifériákra	1.419.000
Épületelújításra	1.139.000
Könyvtári bútorokra	1.677.000

A harmadik táblázatban a normatív támogatásként szerzett 9,1 millió forint eloszlása látható. Mint a Szentendrei kistérség ellátója, a PMK feladata volt a dokumentum-beszerzés és feldolgozás.

Néhány további fontos tavalyi eredmény:

³⁴ Gerber György: Kistérségi könyvtári szolgáltatások Pest megyében = Könyv, könyvtár, könyvtáros, 2008. 1 sz. 21. p.

³⁵ Gerber György: Kistérségi könyvtári szolgáltatások Pest megyében = Könyv, könyvtár, könyvtáros, 2008. 1 sz. 26. p.

³⁶ Gerber György: Kistérségi könyvtári szolgáltatások Pest megyében = Könyv, könyvtár, könyvtáros, 2008. 1 sz. 28. p.

A 2009. évi un. Mozcókönyvtári normatív támogatás segítségével tovább folytathatta a Módszertani osztály a kistelepülések könyvtári ellátásának fejlesztését, bővítését. A számítógépes könyvtári katalógusok ismét bővültek, (mintegy 5180 tétellel).³⁷

Nagy előrelépést jelent, hogy elkészült a kistérség közös honlapjának próba verziója <http://kisterseg.pmk.hu/> melynek elsődleges célja, hogy a már feldolgozott dokumentumállományokban lehetővé tegye az online keresést. Jó pár településen történtek épület-felújítási munkák és néhány helyen a bútorzat nagy része is felújult, illetve természetesen jelentős állományfrissítésekre is sor került, összesen mintegy 3.483.456,-Ft értékben, melybe az Érdekeltségönvelő támogatás is beleszámít.³⁸

2009 4. negyedévében szerencsésen megindult a Buda-Pilis-Zsámbék kistérségben a mozgókönyvtári szolgáltatás, összesen 4 településen (Pilisjászfalu, Pilisszántó, Perbál és Tinnye). Az igények felmérését követően javaslattételre került sor (a normatíva felhasználásra vonatkozóan), majd pedig, annak elfogadása után, a PMK lebonyolította a beszerzéseket. A PMK 5 településsel kötött (korábbi szerződések alapján) megállapodást, minek következtében 2009 során 330 000,- Ft-ot utaltak állománygyarapítás célokra, amelyből végül 443.909,-Ft értékben vásárolt a könyvtár dokumentumokat.³⁹

³⁷ Gerber György szóbeli tájékoztatása nyomán a hálózati osztály 2009-es eredményeiről

³⁸ Gerber György szóbeli tájékoztatása nyomán a hálózati osztály 2009-es eredményeiről

³⁹ Gerber György szóbeli tájékoztatása nyomán a hálózati osztály 2009-es eredményeiről

3.3. Pályázatfigyelés, közvetítés

A finanszírozás sok változáson esett át, a pályázatokat már a kistérségekre írják ki, a könyvtárnak ezeket a pályázatokat koordinálnia kell, értesíteni a könyvtárakat, segíteni a pályázatok megírásában. Fontosságuk nagy, hiszen a pályázatok jelentik az egyik fő bevételi forrást. A könyvtárak költségvetési kiadásai 15%-al emelkedtek, az állománygyarapításra fordított beszerzési keret (a növekvő könyvtárak miatt) relatíve csökkent és mivel a legtöbb kistélepuslési könyvtár csak az alapszolgáltatásokat tudja nyújtani, nem tud bevételt produkálni.

Pályázatokon nyert összegeket (2000 óta) elsősorban számítógépek beszerzésére, a már meglévők cseréjére, helyi hálózatok kialakítására, internet bevezetésére költötték. A megyében körülbelül 70 helyen tudták megvásárolni a *Szikla* nevezetű integrált könyvtári programot, a PMK koordinálásával. Ez a szoftver magyar nyelvű, a folyamatos fejlesztés miatt korszerűsödő és (személyes véleményem szerint is) logikus felépítésű, könnyen tanulható rendszer, ráadásul az ára viszonylagosan alacsony, főképp, ha figyelembe vesszük, hogy a PMK több ízben harcolt ki kedvezményeket, a programot értékesítő cégtől.

2008-ban a Társadalmi Megújulás Operatív Program (TÁMOP) keretein belül a „Tudásdepó Express” programban is részt vett a Pest Megyei Könyvtár.

A TÁMOP (és TIOP) az élethosszig tartó tanulás Európai Unió s szellemiségében született és az egyik legjobb lehetőséget nyújtja a könyvtárak szerepének növelésére. Több tevékenységi kör is támogatható, néhány ezek közül:

- Adatbázisok kialakítása
- Korszerű könyvtári honlapok kialakítása
- Szolgáltatások népszerűsítése
- Szaktudás-fejlesztés
- On-line (24 órás) szolgáltatások
- Minőségfejlesztési-biztosítási módszerek
- Akkreditált felnőttképzési és könyvtárszakmai tanfolyamok, képzések

Ezen kívül számos egyéb lehetőséget is rejt a program (digitális tartalmak mennyiségének növelése, országos-szintű kezelése), mely elviekben egy kimeríthetetlen tartalom-bázis építését teszi lehetővé az oktatás számára.⁴⁰

A pályázat fő célja az volt, hogy Pest megye könyvtárait a lehető legnagyobb számban bevonják a programba, s a pályázat során olyan feladatokat oldjanak meg, olyan könyvtári szakmai eljárásokat dolgozzanak ki, olyan részprojekteket valósítsanak meg, Pest megye könyvtárainak minél szélesebb körére hatással vannak.

Konzorciumot hoztak létre, (melybe az érdi Csuka Zoltán Városi Könyvtárat, a gödöllői Városi Könyvtár és Információs Központot, egy gödöllői iskolát és a váci Katona Lajos Városi Könyvtárat vonták be) mely, néhány kiemelt területen komplex számítógépes és egyéb programok segítségével kívánta javítani a Pisa-vizsgálat magyarországi, nem éppen megnyugtató eredményeit.⁴¹

A kiemelt célok között szerepelt a hátrányos helyzetűek (romák, siketek stb.) felzárkóztatása, különleges programokkal, az integrált művészeti nevelést segítő rendezvényekkel. Fontosnak tartották online katalógusok kialakítását, fejlesztését, különös tekintettel az iskolai könyvtárakra.

A pályázat keretein belül megrendezésre került főbb programok:

I. Az olvasóvá nevelés segítségét célzó programok

A könyvtáros szakma, a pedagógusok, illetve a témában a könyvtárakkal együttműködő civil szervezetek számára konferenciákat szervezett a PMK. Ezeken a rendezvényeken az olvasáskutatás ismert szakemberei megismertették a hallgatókkal az ún. interdiszciplináris szemléletmódot. Célját tekintve az emberiség kulturális örökségének írott változatát szerették volna a leghatékonyabban átadni az ifjú nemzedék számára.⁴²

⁴⁰ Gerber György szóbeli tájékoztatása nyomán a TÁMOP-ról

⁴¹ Gerber György szóbeli tájékoztatása nyomán

⁴² Gerber György szóbeli tájékoztatása nyomán

Az akkreditált biblioterápiás tanfolyam során a résztvevők megismerkedhettek a biblioterápia elméletével és történetével, felkészítették őket a biblioterápiás csoportok vezetésére, illetőleg nagyobb mentálhigiénés kompetencia megszerzésére. A képzés során nem csak esztétikai, irodalomelméleti, művészetszichológiai, általános és gyermeklélektani, olvasástörténet, pedagógiai ismereteiket bővíthették a hallgatók, hanem önismereti, kommunikáció és empátia gyakorlatokban vehettek részt, valamint csoportvezetési ismereteket is elsajátíthattak.⁴³

A képzés egyértelművé tette a fejlesztő biblioterápiának az olvasásfejlesztésben és a személyiségfejlesztésben megnyilvánuló lehetőségeit. A megszerzett ismeretek birtokában a résztvevők munkájukat változatosabbá, színvonalasabbá és célirányosabbá tudják tenni. A program célcsoportja elsősorban a Pest megyei gyermekkönyvtárosok, tanítók, iskolai könyvtárosok, civil könyvtársegítők voltak.⁴⁴

A „Könyvtári partnerkapcsolatok akkreditált tanfolyam” során a cél az volt, hogy fejlesszék a résztvevők együttműködési, kommunikációs, probléma-megoldási, kapcsolatteremtési és konfliktus-kezelési képességeit. Az elméleti ismeretek mellett természetesen saját élményeket is dolgoztak fel. Bővebben a Képzés c. fejezetben szeretnék erről beszélni.⁴⁵

Az „Élmény – és matricagyűjtő olvasási program” a gyermekek olvasási kedvét, a gondolkodó olvasást, az esztétikai nevelést és a versengésen alapuló gyűjtést kombinálta. A program felelőse a HUNRA adatbázisból korosztályonként 25-25 könyvet válogatott ki, ezekből 10-10 elolvasása volt kötelező. Minden jelentkező kapott egy színes olvasóalbumot, mely személyes adatokat és a versennyel kapcsolatos tudnivalókat, valamint a könyvekhez kapcsolódó kérdéseket tartalmazta. A gyerekek minden elolvasott könyv után kaptak egy darab, beragasztható matricát, mely annak az igazolására szolgált, hogy válaszoltak a könyvhöz kapcsolódó kérdésekre. A program végén az albumok ellenőrzése után az öt legtöbbet olvasó gyermek könyvutalványt kapott, a legtöbb matricát összegyűjtő iskolák

⁴³ Gerber György szóbeli tájékoztatása nyomán

⁴⁴ Gerber György szóbeli tájékoztatása nyomán

⁴⁵ Gerber György szóbeli tájékoztatása nyomán

számára pedig a konzorcium „címet” adományozott. A tapasztalatokat pályáztató konferencián összegezték.⁴⁶

II. Az informális tanulás segítését célzó programok

A „Természet kalendárium” az informális tanulás segítését célzó komplex program volt. A program egy évre szólt, és 10-14 éves tanulók számára készült. A kezdő időpont: 2009. áprilisa volt, a befejező időpont pedig idén április.

Havonta jelentek meg a kérdésfüzetek (tesztfeladatok), melyek az évszakok változásával végbemenő élő (és élettelen) természet átalakulásának megfigyelését kívánták „ellenőrizni”. Mindemellett megjelentek az emberi szokások ábrázolásai, különböző játékos feladványok formájában, ahol a feladatmegoldónak a könyvtári dokumentumok között kellett megtalálnia a válaszokat. És egy-egy évszak végén következett az értékelés. A program befejezéseként a legjobb 10 megoldóval találkozót szerveztek, ahol játékos vetélkedőn mérhették össze könyvtárismereti és természetismereti tudásukat a Pest Megyei Könyvtárban. A „Rejtvények és rejtélyek a matematikában – számítógépen kicsiknek és nagyoknak” című program a gyermekek kombinatorikai, logikai készségét próbára tevő, illusztrált feladatok a tudásra, a kíváncsiságra apelláltak. Céljuk a matematikai látásmód és a gondolkodás fejlesztése, játékos feladatok révén. A feladatokat kéthavonta, az interneten találhatták meg a 9-11 és 12-14 éves tanulók. Lényegében a részfeladatok eredményei egy bizonyos algoritmus alapján betűknek felelnek meg, melyeket az után összeolvasva egy idézetet kapnak a program résztvevői, melyet be kell fejezniük, viszont a feladatok jelentős részének megoldásához könyvtári kutatómunka szükséges.⁴⁷

III. A hátrányos helyzetűek segítése

A Pest megyei könyvtárosok számára jelnyelvi tanfolyamot szervezett a könyvtár, a hátrányos helyzetűek segítése érdekében. A „Siketek és hallók egymás között” című program a siketek hátrányos helyzetén szeretett volna változtatni. A cél a nem hallók és a hallók csoportjainak létrehozása volt az iskolák és könyvtárak segítségével. Kiindulópontot a Vácott

⁴⁶ Gerber György szóbeli tájékoztatása nyomán

⁴⁷ Gerber György szóbeli tájékoztatása nyomán

működő Siketnéma Intézet és Iskola jelentette. A rendezvények siketek és hallók számára szóltak, melyhez segítséget két külső jeltolmács nyújtott.

A Nemzeti Kulturális Alapprogram Könyvtári Kollégiuma Kuratóriuma által 2009-ben kiírt pályázaton mintegy 1.100.000,-Ft-ot tudott a könyvtár a márianosztrai és a váci Fegyház és Börtön, valamint a tököli Fiatalokúak Büntetés-végrehajtási Intézete, és az ugyancsak tököli Büntetés-végrehajtási Kórház könyvtárának ellátásának javítására fordítani. A fenti intézményekbe összesen nettó 1.102.688,-Ft értékben adtak át (letéti állományként), összesen 566 db dokumentumot.⁴⁸

⁴⁸ Gerber György szóbeli tájékoztatása nyomán

3.4. Statisztika

Az osztály további feladata a megye könyvtárainak statisztikai adatainak begyűjtése, összesítése. A hagyományos módon, adatlapok kiküldésével és online is elvégezhető. Az adatlapok postázására általában januárban kerül sor, februári bekéréssel, az adatok összesítésének határideje pedig április.

Eleinte csak a közkönyvtáraktól kértek adatokat, később a szakkönyvtáraktól, börtönkönyvtáraktól, majd a volt szakszervezeti, (ma munkahelyi) és felsőoktatási könyvtáraktól is. (A megyében összesen 187 települési könyvtár található!) A statisztikai adatlap tartalmilag is változáson esett át, például az 1996-os még két oldalas volt, egyszerűen kitölthető, az adatok többségét nem konkrétan kérdezte, inkább „től-ig” tartományokat kellett bejelölni. 2000-től a könyvtáraknak kötelezően fel kellett tüntetniük a statisztikai számot, 2004 óta pedig a teljes statisztikai számot (8 jegyű adóazonosító, 4 jegyű szakmakód, 3 jegyű gazdasági kód, 2 jegyű megyekód, ami Pest megye esetében például 13). Megfigyelhető, hogy a 14 éven aluli olvasók száma kiemelten fontos lett. A gyakori változtatásoknak (is) köszönhetően sok a hiba, állandóan ellenőrizni kell.

A megyei könyvtár által ellenőrzött adatokat összesítés központilag, a Könyvtári Intézetben, az ISTAR programmal történik. A megyei könyvtár éves statisztikát vezet az eredményekről (*TEKE*), amit meg is jelentet. Egy bevezetővel indul a jelentés, ahol kirajzolódnak a főbb tendenciák. Ez után következnek a városi és községi könyvtárak adatai táblázatba foglaltan. A Minisztérium megkapja az országos összesítést, ami alapján egy láttelepet nyer az adott időszakban a magyar könyvtárügy állapotától, s így dönthet arról, mikre érdemes pályázatot kiírni, illetve hogyan alakítsa stratégiai tervét.

A következőkben szeretném röviden áttekinteni a 2007-es főbb eredményeket, a 2007-es *TEKE* összesítő segítségével.

4. táblázat: TEKE összesítő 2007

		KÖZSÉGEK	VÁROSOK	PEST MEGYE
Könyvtárak	2006	127	61	188
száma *	2007	120	60	180
Főfoglalkozású	2006	91	238	329
könyvtáros	2007	93	244	337
Nem főfoglalkozású	2006	54	32	86
könyvtáros	2007	44	32	76
Dokumentumok	2006	1,665,657	2,332,351	3,998,008
száma	2007	1,507,301	2,418,680	3,925,981
Gyarapodás	2006	42,022	70,163	112,185
	2007	35,136	74,213	109,349
Költségvetési	2006	279,674	1,323,748	1,603,422
kiadások Ft/ezer**	2007	226,800	1,424,173	1,650,973
Olvasók száma	2006	44,171	99,883	144,054
	2007	39,030	99,813	138,843
14 év alatti olvasó	2006	19,098	30,934	50,032
	2007	16,506	30,230	46,736
Látogató	2006	465,580	1,224,106	1,689,686
	2007	395,521	1,099,993	1,495,514
Kölcsönzött kötet	2006	827,363	2,356,199	3,183,562
	2007	679,541	2,097,717	2,777,258
Állománygyarapításra	2006	60,011	149,671	209,682
Ford. összeg Ft/ezer	2007	50,084	154,975	205,059
Pályázaton nyert	2006	4,662	33,608	38,270
támogatás Ft/ezer ***	2007	3,845	39,768	43,613

* Fiókokkal együtt

**Az adatok hiányosak, ezért pontatlanok

Az adatokból több dolgot is leszűrhetünk. 2006-hoz képest az állománygyarapításra fordított összeg sajnálatos módon csökkent, mintegy 4,6 millió forinttal. Azonban (amint ezt a könyvtár munkatársától megtudtam) ez nem feltétlenül annyira rossz eredmény, ha összevetjük a 2006-os év eredményeivel, amikor is 16 milliós csökkenés volt megfigyelhető 2005-höz képest.

A gyarapítás nyilvánvalóan szintén csökkent, körülbelül 2.800-zal kevesebb dokumentumot vásárolhatott a könyvtár, de a korábbi évekhez képest itt is pozitív tendencia figyelhető meg a csökkenés mértékében.

Pozitívumként könyvelhető el, hogy több mint 72.000 darabbal csökkent a megye könyvtárainak állománya. Ez főképp a szigorú állományrevíziók eredménye, amely elengedhetetlen ahhoz, hogy a könyvtárak korszerű, tartalmukban friss, jól használható gyűjteményekké váljanak.

Az olvasók és látogatók számának változása azonban vitathatatlanul negatív tendenciát mutat. Sajnálatos módon a használók száma körülbelül 5.000-rel csökkent, illetve majd 200.000-rel kevesebben vették igénybe a könyvtári szolgáltatásokat Komoly visszaesés történt a gyerekek esetében is, az ő számuk 3.3 ezerrel csökkent.

A végére szerettem volna még egy pozitívumot kiemelni: a pályázatokon nyert összeg szerencsére nőtt, több mint 5,3 millió forinttal.

3.5. Nemzetiségi könyvtári ellátás

Az Oktatási és Kulturális Minisztérium Könyvtárügyi Osztálya 2000-től működteti az országos programot, melynek keretében kívánja támogatni a magyarországi nemzetiségi könyvtárakat. Minden évben, összesen 5M Ft-ot utal a 19 megyei könyvtár és a Fővárosi Szabó Ervin könyvtár számára.

A megyei könyvtárak feladata a megyéjükre eső, körülbelül 300-350 ezer Ft szétosztása. A pénzügyek intézése mellett a könyvtár segítséget nyújt a könyvek kiválasztásában is, sőt a megrendelést is ő végzi. Pest megyében a program kezdetén (2000-2001) a szlovák és német könyvek mellett mutatkozott igény szerb és roma könyvekre is, mára csak a szlovák és német maradt. A szűkös anyagi keret miatt a PMK felelős munkatársa kidolgozott egy pontrendszert, a támogatás arányos elosztása végett.

Mindemellett a PMK arra is igyekszik gondot fordítani, hogy azok a települések, amelyek több éven keresztül kevesebb pénzt kaptak a nemzetiségi keretből a pontrendszer miatt, azok egyszer-egyszer kompenzáció gyanánt több pénzhez juthassanak. 2008-ban az elkölthető összeg 300e Ft-ra módosult, a szlovák könyvek közül két település kapta meg eddig a kért könyveket (Pilisszántó – 13db szótár, Pilisszentkereszt – 9db könyv), összértékük 60e Ft volt. A német könyvekre még vár a könyvtár, a rendelést 290e Ft értékben öt településnek kérte (Budakeszi, Pilisvörösvár, Tököl, Zsámbék, Pilisborosjenő)

Sajnálatos módon egyre több település „kopik ki” a programból, egyre kevesebb igény mutatkozik a nemzetiségi könyvek iránt.

3.6. Képzés, továbbképzés

Jogszábaály írja elő a könyvtárosok számára a továbbképzéseket, hét éves ciklusokban (hét évente minimum 120 óra), minek irányítása szintén a megyei könyvtár, azon belül a hálózati osztály feladata. Egy programot öt évre lehet elkészíteni. A képzéseket akkreditálni kell, korábban ez nem volt elvárás (például: olvasószolgálati tréning, 60 órában). Amennyiben egy programot sikerül elfogadtatni (meghatározott szempontsornak kell megfelelnie), az országból bármelyik könyvtáros jelentkezhethet rá. Nagy a választék, a teljes lista (országos szintű) elérhető a Könyvtári Intézet honlapjáról.

A PMK-ban jelenleg futókak közül néhány: *Külső-Belső partnerkapcsolatok*, *Biblioterápia* (eleinte csak gyermek könyvtárosok részére, ma már bárki jelentkezhethet), a *Tiniprogram*, melyben a megye könyvtárai is részt vehetnek, a pályázati pénzt a PMK szétosztja, statisztikát vezet. Ezeken kívül folyamatosan jelen vannak a különböző tréningek, illetve az olvasók számára mentálhigiénés tanfolyamok, informatikai alapismeretek, adatbázis, könyvtári tájékoztatás.

A TÁMOP keretein belül több tanfolyamot is indított a Pest Megyei Könyvtár. Ezek közül néhány az *angol könyvtári szaknyelvi*, illetve a *webszerkesztői tanfolyam*. Mindkettőt pályázati költségvetésből tudta a könyvtár finanszírozni és mindkettő akkreditált tanfolyam.

A *könyvtári partnerkapcsolatok* 60 órás képzés elsődleges célja a résztvevő könyvtárosok szervezeti kultúrájának fejlesztése volt. Bővebben: azon képességeik és készségeik fejlesztése, melyek alkalmassá teszik őket arra, hogy együtt tudjanak működni a fenntartóval, ill. más szervezetekkel, valamint hogy felismerjék a használók tényleges elvárásait és elégedettségét és ezt a mindennapi szervezésben is figyelembe vegyék. A képzés tulajdonképpen egy elméleti bevezetőből, (ahol a gyakorlatok megértéséhez alapvető fogalmakat és összefüggéseket ismerték meg a csoporttagok), és a gyakorlati munkából állt. Utóbbi során a résztvevők elsajátíthatták a problémamegoldás, a konfliktuskezelés, az együttműködés-fejlesztés lehetséges eszközeit, és ez által képessé válhattak saját szerepeik tudatosítására, a jobb önértékelésre, és hatékonyabb szervezeti működésre. A csoportmunka

során megismert módszereket pedig a későbbiekben eredményesen tudják hasznosítani saját munkahelyükön.⁴⁹

⁴⁹ Gerber György szóbeli tájékoztatása nyomán

3.7. Rendezvények

A könyvtár folyamatosan szervez különböző rendezvényeket (pl: író-olvasó összejövetelek) az olvasók számára, olvasás és könyvtár népszerűsítő céllal, amiket szerencsére nagy létszámban látogatnak. Ilyenre példa a „Töltsön egy éjszakát a könyvtárban” kezdeményezés (2000, 2002), melynek keretében egy egész éjszakán-át tartó változatos előadás-sorozattal várták az érdeklődőket, olyan illusztris személyeket felvonultatva, mint Janikovszky Éva, Dr. Nagy Attila, vagy éppen Éles István és Nadas György.

Tavaly részt vett a könyvtár az „Országos nagyí könyvtári napok” programban, „Országos Nagyí Könyvtári Napok Pest megyében” címmel, az NKA Könyvtári Szakmai kollégiumának támogatásával, ahol pályázatos úton sikerült 2.000.000 forint nyerni.⁵⁰

Az Országos nagyí könyvtári napokat az Informatikai és Könyvtári Szövetség, a már említett NKA támogatásával hozta létre. A könyvtárak igen nagy számban jelentkeztek, amire korábban nem volt példa, összesen mintegy 698 könyvtár részéről történt program-szervezés, ami után az érdeklődés is nagynak mutatkozott, 135ezer látogatóval számolnak. A programok nagy része nyilván a nyugdíjas korosztályt célozta, de jutott a fiatalabbaknak (kölyökprogramok, tinik) és az egészen kicsiknek is (babaprogramok). A legtöbb könyvtárnak egyébként Somogy megyében sikerült összefognia, összesen 94 településről, a legtöbb programot (385) pedig Jász-Nagykun-Szolnok rendezte. Négy fő témakörben kellett programokat, foglalkozásokat szervezni, ezek „a tájékozott”, „a kreatív”, „az egészséges”, és „a társas nagyí” voltak.⁵¹

A PMK már a program szervezésekor figyelmet fordított arra, hogy a települések könyvtárosai úgy alakíthassák a konkrét programokat, hogy az a helyi igényeknek és sajátosságoknak a legmegfelelőbb legyen, fő célnak pedig azt tekintette, hogy a lehető legtöbb idős ember számára tudják a könyvtárat vonzóvá tenni.⁵²

⁵⁰ Gerber György szóbeli tájékoztatása nyomán az Országos Nagyí Könyvtári napokban való részvételről

⁵¹ Koleszár Márta, Ramháb Mária: Országos nagyí könyvtári napok = Könyvtári levelezőlap 2009. 11. sz. 3-7. 1.

⁵² Gerber György szóbeli tájékoztatása nyomán az Országos Nagyí Könyvtári napokban való részvételről

A program természetesen Az Országos nagy könyvtári napok tematikáját követte és minden könyvtár egyéni programjában kiemelt szerepet kapott a digitális írástudás elsajátításának segítése. Pest megye 25 településének könyvtára (Abony, Aszód, Budakeszi, Cegléd, Csévharaszt, Érd, Erdőkertes, Gödöllő, Kartal, Kiskunlacháza, Leányfalu, Maglód, Monor, Nagykáta, Nagykőrös, Pilisvörösvár, Pomáz, Szentendre, Szentmártonkáta, Szigethalom, Törökbálint, Vác, Vecsés, Veresegyház) vett részt a programban, összesen körülbelül 120 programmal, rendezvénnyel. Sok helyütt ugyanakkor nem volt lehetőség külön rendezvények szervezésére, ez esetben (nagyjából 60 település) a PMK szórólapok, plakátok kihordásával igyekezett segíteni.

Különböző típusú programok kerültek megszervezésre, például ismeretterjesztő előadások, ahol egészségről, családi kapcsolatokról volt szó. (Budakeszi: Táplálékkod legyen gyógyítód; Cegléd: Nyugdíjasan is lehet pozitívan; Érd: Segítség, tinédzser az unokám; Erdőkertes: Időskori párkapcsolatok; Pilisvörösvár: Időskori betegségek). Volt ahol például háziorvosok adtak tanácsokat. Könyvbemutató rendezvényeken mind helyi, mind országosan ismert szerzők be mutatták műveiket (Shaffer Erzsébet, Dr. Kígyós Erzsébet, Dr. Bagdy Emőke).

De volt példa felolvasóestre (Aszód), tea-délelőttre (Erdőkertes), mesedélutánra (Aszód), versfelolvasásra kávézás közben (Törökbálint), ahol az olvasók, látogatók beszélgethettek, mutathatták be a számukra kedves irodalmi műveket. Kedveltek voltak továbbá a vetélkedők, játékos irodalmi versenyek (Abony, Aszód, Cegléd, Gödöllő, Kiskunlacháza), szülővárosomban (Vác) pedig filmes vetélkedőt rendeztek a hatvanas évek filmjeiből. Több helyütt a kézműves foglalkozásokon készített munkákból kiállítást is létrehozta.(Abony, Aszód, Erdőkertes, Kiskunlacháza. Nagykőrös).⁵³

A sok nagyon jó és fontos kezdeményezés mellett azt gondolom, hogy az egyik leghasznosabbnak az bizonyult, hogy jó néhány könyvtárban nem csak hogy volt lehetőség az internet ingyenes használatára de oktatás is folyt.

Az Országos nagy napok nem az első, egy korosztályt kiemelten megszólító kezdeményezés volt. 2008 során az Országos tini könyvtári napokon is részt vett a PMK, itt a

⁵³ Gerber György szóbeli tájékoztatása nyomán az Országos Nagy Könyvtári napokban való részvételtől

cél nyilvánvalóan az volt, hogy a fiatalabb nemzedéknek bemutassák a könyvtárakban rejlő lehetőségeket. Hasonlóan a nagy napokhoz, már itt is központilag meghatározott témakörök („a társas tinik”, „az alkotó tinik”, „az egészséges tinik”, „az önállósodó tinik”) köré kellett a partnereknek konkrét programokat, rendezvényeket szervezni.

Egyéb szakmai rendezvények a Hálózati osztály szervezésében:

- Könyvtárosnapok szervezése (szakmai előadás, új tendenciákra való felhívás)
- Tanulmányutak szervezése mindig más helyszínnel (pl.: Prága, Krakkó)
- Pályázatok útján nyílik lehetőség szakmai konferenciák szervezésére, lebonyolítására. Ezek általában egy adott téma köré szerveződnek, 4-6 előadás alkalmanként, amit vagy meghívott előadó, vagy a könyvtárban dolgozók tartanak (évente két-három alkalommal). Ezen kívül természetesen 3-4 havonta sor kerül a könyvtárvezetők szakmai értekezletére is. Itt fontos szakmai kérdések, a tendenciák megvitatásán át minden napirendre kerülhet, ami a könyvtárban dolgozókat foglalkoztatja, érdekli.

A PMK 2010 elején pályázatot nyújtott be az Országos Könyvtári napok – „Könyvtárak az olvasásért: olvas a család” című program Pest megyei rendezésére. Az év elején már 22 könyvtár jelentkezett különböző programtervezetekkel, melyeket a PMK kíván segíteni, koordinálni, néhol kiegészíteni, de természetesen itt is a Programbizottság által kijelölt nyomvonalon kíván haladni.

3.8. Szakfelügyelet

Bevezetésként a szakfelügyelet változásáról és fontosságáról ejtenék néhány szót. Tulajdonképpen (bármely) ágazati irányításnak négy fő feladata van: stratégiák kidolgozása, jogszabályok készítése, a fejlesztendő területekhez források beszerzése, értékelés, vagyis a szakfelügyelet. A szakfelügyelet lényegi célja a könyvtári szakma segítése, illetve a fenntartók számára megfogalmazni azon feladatokat, amelyek szükségesek a könyvtár megfelelő működéséhez.

A rendszerváltáskor a könyvtári területnek több komoly problémával kellett szembenéznie. Figyelembe kellett venni az újfajta igényeket, a könyvtári hálózatok megszűnését és az utóbbi miatti újabb gondokat (központok hiányában megszűntek a képzések, továbbképzések), illetve a szakfelügyelet megszűnését.⁵⁴

„A’80-as évektől a szakfelügyelet már nem a hatalom szolgálatában állt.” - írja Skaliczki Judit „A könyvtári fejlesztésről” című munkájában, hanem „szakmailag olyan korszerű feladatokat fogalmazott meg, amelyek hozzájárultak ahhoz, hogy a szocialista tömbbe való bezártság és a jóval alacsonyabb szintű finanszírozás ellenére, a hazai és a fejlett könyvtárüggyel rendelkező országok szolgáltatási trendjei és szolgáltatási struktúrája között nem volt olyan hatalmas különbség, mint az országok társadalmi berendezkedései között.”⁵⁵

A szakfelügyelet tehát átmenetileg megszűnt és ez komoly nehézségeket okozott a könyvtárügy fejlesztésében. Szükség volt szakfelügyelet visszaállítására, vagyis egy szakfelügyeleti jogszabály felállítására. A szakfelügyeletet több célból kívánták újra létrehozni, hiszen ez alapvető eszközt jelent a jogalkalmazás ellenőrzésére, a központi támogatások helyes felhasználására, a fenntartók és a nyilvános könyvtári szerepnek való megfelelés ellenőrzésére, tehát egyfajta „minőségbiztosítási” szereppel bír.⁵⁶

⁵⁴ Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszer (KSZR): tájékoztató a kistélepülések könyvtári ellátásáról. Szerk. Richlich Ilona. Bp. Könyvtári Intézet, 2006. 5. p.

⁵⁵ Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszer (KSZR): tájékoztató a kistélepülések könyvtári ellátásáról. Szerk. Richlich Ilona. Bp. Könyvtári Intézet, 2006. 5. p.

⁵⁶ Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszer (KSZR): tájékoztató a kistélepülések könyvtári ellátásáról. Szerk. Richlich Ilona. Bp. Könyvtári Intézet, 2006. 6. p.

Továbbá azt a tényt sem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a könyvtári terület keretjellegű szabályozással bír (a törvény és a jogszabályok nem a részleteket határozzák meg, csupán keretet alkotnak), minek következtében fokozottan szükség van egy olyan eszközre, amely a könyvtárak működésének harmonizálásában hatékony segítséget képes nyújtani.⁵⁷

Az 1997. évi CXL. törvény alapján jöhetett létre a 14/2001. (VII.5.) NKÖM rendelete a könyvtári szakfelügyeletről, minek értelmében a szakfelügyelet tevékenységi köre kiterjed a nyilvános könyvtárakra és fenntartókra, illetve a könyvtári tevékenységet folytató szervezetekre is. Természetesen a feladatokat is pontosan meghatározza a rendelet.

Többek között vizsgálatok során értékelni kell a könyvtárak szakmai tevékenységét, vizsgálni a működési feltételeket, a könyvtárak a törvényben meghatározott alapfeladatainak teljesítését, az alkalmazottakról szóló jogszabályok és a dokumentumok nyilvántartásával kapcsolatos szabályok betartását, a támogatások (elsősorban a központi támogatások) megfelelő felhasználását, értékelni kell a szolgáltatások általános minőségét, ellenőrizni a korábbi szakfelügyeleti javaslatok megvalósulását és ezek csupán a legfontosabb feladatok. Külön feladatokat határoz meg a nem nyilvános könyvtárak és könyvtári tevékenységet folytató szervezetekre, illetve az iskolai könyvtárakra vonatkozóan.⁵⁸

A rendelet továbbá meghatározza a szakfelügyelővel és vezető szakfelügyelővel szemben támasztott követelményeket (alapkövetelmény a könyvtári szakértői engedély a kulturális szakértők működésének engedélyezéséről és a szakértői névjegyzékek vezetéséről szóló 18/2000. (XII. 18.) NKÖM rendelet alapján továbbá a szakfelügyelői tanfolyam elvégzése és szakfelügyelői továbbképzéseken való rendszeres részvétel) és pontos feladatkörüket. S végül szól a vizsgálatok lebonyolításának módjáról.⁵⁹

⁵⁷ Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszer (KSZR): tájékoztató a kistélepülések könyvtári ellátásáról. Szerk. Richlich Ilona. Bp. Könyvtári Intézet, 2006. 6. p.

⁵⁸ Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszer (KSZR): tájékoztató a kistélepülések könyvtári ellátásáról. Szerk. Richlich Ilona. Bp. Könyvtári Intézet, 2006. 7. p.

⁵⁹ Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszer (KSZR): tájékoztató a kistélepülések könyvtári ellátásáról. Szerk. Richlich Ilona. Bp. Könyvtári Intézet, 2006. 9. p.

A szakfelügyelet költségeit a minisztérium állja, amely a vezető szakfelügyelői és szakfelügyelői személyi költségeiből vagyis tiszteletdíjából, valamint a dologi költségekből tevődnek össze. Utóbbihoz tartozik az utazási költség, szállásköltségek, kommunikációs költségek.⁶⁰

A szakfelügyelet folyamatáról röviden:

Az éves szakfelügyeleti tervet a vezető szakfelügyelő készíti el, (megyéenként vagy könyvtártípusonként). A tervezet tartalmazza a kiválasztott könyvtárakat, a vizsgálatot lebonyolító szakfelügyelők neveit, az időpontokat, valamint a költségek megnevezéseit. A tervezeteket a minisztérium Könyvtári Osztálya hagyja jóvá, illetve amennyiben szükséges, módosításokat eszközöl. Ezt követően a vezető szakfelügyelő felveszi a kapcsolatot a vizsgálandó könyvtár vezetőjével és a fenntartóval időegyeztetés céljából. A település és az intézmény működésével kapcsolatos dokumentumok tanulmányozása után pedig lefolytatják a vizsgálatot.

A vizsgálatról szóló jelentést a vezető szakfelügyelő köteles beküldeni a minisztériumba nyomtatott és elektronikus formában is. Ez tartalmazza a helyszínen kitöltendő kérdőíveket, észrevételeket, megállapításokat, egy összegzést, a vizsgált könyvtár vezetőjének véleményét a vizsgálatról és eredményekről, illetve a költségek elszámolását. A vezető szakfelügyelőnek továbbá kötelessége évenkénti összesítést készíteni a lefolytatott vizsgálatok eredményéről.⁶¹

Az utóvizsgálat is szerves részét képezi a szakfelügyeletnek. Célja, hogy ellenőrizze, hogy a javasolt intézkedések, változtatások megvalósultak-e.

Megyei szintű vizsgálati eredmények:

Pest megyében 2002 és 2008 között összesen 155 (évente átlagosan 30) vizsgálat és 108 utóvizsgálat történt. Ami a többi megyével összehasonlítva egy erős középmezőnyt jelent.⁶²

⁶⁰ Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszer (KSZR): tájékoztató a kistélepülések könyvtári ellátásáról. Szerk. Richlich Ilona. Bp. Könyvtári Intézet, 2006. 13. p.

⁶¹ Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszer (KSZR): tájékoztató a kistélepülések könyvtári ellátásáról. Szerk. Richlich Ilona. Bp. Könyvtári Intézet, 2006. 13. p.

⁶² Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszer (KSZR): tájékoztató a kistélepülések könyvtári ellátásáról. Szerk. Richlich Ilona. Bp. Könyvtári Intézet, 2006. 30. p.

A PMK és a szakfelügyelet:

A megyei könyvtárnak tehát 2002 óta szakfelügyeletet kell gyakorolnia a megye területén található könyvtárak felett.

A fő vizsgálati szempontok többek között:

- Az intézmény a jogszabályoknak megfelelően működik-e?
- Szakmai szempontok (mekkora az állomány, milyen megoszlású, stb..)
- Mennyi pénzt kap a könyvtár?
- Meddig van nyitva?
- Milyen végzettségű könyvtáros áll alkalmazásban?

A szakfelügyelők és a vezető szakfelügyelő (általában a megyei könyvtár igazgatója), együtt járják végig a könyvtárakat és végzik az ellenőrzést. (Egy szakfelügyelő egy vizsgálatért bruttó 15e Ft-ot kap, megbízási alapon.) A probléma, hogy a szakfelügyelők, bár tisztességgel végzik a dolguk, (ami nem egy egynapos feladat!) azon túlmenően, hogy felhívják a figyelmet a problémákra, mást nem igazán tehetnek, hiányzik az a jogi háttér, amivel szankcionálhatnának. Illetve ha a pénztelenség a kiváltó ok, ők sem nagyon tudnak megoldással szolgálni.

A könyvtár folytatta a könyvtári szakfelügyeletet, 2009-ben 8 Pest megyei város könyvtárában volt szakfelügyeleti vizsgálat. Szakfelügyeleti utóvizsgálatra pedig tavaly 20 településen került sor.

3.9. Kapcsolattartás

A könyvtári kapcsolattartás rendkívül nagy fontossággal bír. Összefogás, együttműködés nélkül a könyvtári rendszer, azt gondolom, nehezen működhet tekintve az egyre „vészterhesebb” időket, gondolván csak az anyagi források folyamatos szűkülésére.

A kapcsolattartásnak több megjelenési formája is lehet, tekintsünk át egy néhányat ezek közül, a PMK tükrében.⁶³

A Pest Megyei Könyvtárban a külföldi könyvtárakkal való kapcsolattartás nagy múltra tekint vissza. 1996-tól együttműködés alakult ki az angliai Essex megyei könyvtár, a hollandiai Hága, a romániai Kolozsvár, és a görög Veria könyvtáraival. (PHARE program)

Továbbá kapcsolat alakult ki a Szlovákia Duna-menti térségeinek könyvtáraival, elsősorban Érsekújvár, Révkomárom, és Ipolyság könyvtárával. Az elmúlt években ez a kapcsolat csak erősödött és ki is bővült, például Léva (Levice) városi könyvtárával. A közös munka több formában jelentkezett, például pályázatok révén a gyarapításban, továbbképzések szervezésében nyújtott segítséget a PMK. Pest megye könyvtárosai ezen kívül jó kapcsolatot ápolnak Szlovákia nyitrai területének könyvtáraival is. Gyakran szerveznek tanulmányi utakat nem csak tapasztalatszerzés, hanem legalább annyira a kapcsolat ápolása céljából. Ezen kívül meg kell említeni, hogy a PMK részt vállal székhelyéül szolgáló Szentendre testvérvárosának (Zilah) könyvtárának fejlesztésében is.⁶⁴

Legutóbb az NKA Könyvtári Szakmai Kuratóriuma jóvoltából kétnapos tapasztalatcsere program keretében felkeresték Ipolyság, Zseliz, Érsekújvár, Nyitra, Komárom, Tata, Esztergom és Párkány könyvtárait, és ismerkedtek meg a települések kulturális örökségével. A résztvevők (csakúgy, mint néhány korábbi program során, most is) a két ország könyvtárai által létrehozott *Bél Mátyás Alap* tagjaiból kerültek ki.⁶⁵

A PMK igyekszik rendszeresen bemutatni Pest megye könyvtárhasználói számára a határon túli magyar irodalom jelentősebb képviselőit, amit szintén tekinthetünk a külkapcsolatok ápolására szolgáló tevékenységnek. Csupán néhány név, akik ily módon

⁶³ Gerber György szóbeli tájékoztatása nyomán a PMK partner-kapcsolatairól

⁶⁴ Gerber György szóbeli tájékoztatása nyomán a PMK partner-kapcsolatairól

⁶⁵ Gerber György szóbeli tájékoztatása nyomán a PMK partner-kapcsolatairól

válhattak egy kicsit ismertebbé Magyarországon: Kányádi Sándor, Kádár Ferenc, Gál Éva Emese (Erdélyből); Balla D. Károly, Berniczky Éva, Dupka György, Horváth Sándor, Füzesi Magda, Vári Fábián László (Kárpátaljáról); Grendel Lajos (Felvidékről).

Természetesen a PMK számára ugyanennyire fontos az országon belüli kapcsolattartásra is gondot fordítani, erre szolgál:

- A PMKO, a PMK levelezőlistája, mely tulajdonképpen gyors információcseréjére, értesítésére szolgáló levelezési lehetőség, és csak a közérdekű üzenetekről szóló gyors tájékoztatást szolgálja. A listára való feliratkozást a Magyar Könyvtárosok Egyesületének Pest megyei Szervezetének (PEMEKSZ) honlapjáról elérhető linken lehet megtenni.
- A Könyvtári hírlevél
- A Kapcsolat a MKE megyei szervezetével, mely 1978 óta létezik. A célja tulajdonképpen megegyezik az anyaegyesület céljaival, ám ezeket a célokat elsősorban a Pest megyében dolgozó könyvtárosokra vonatkoztatva igyekszik megvalósítani. A programjaik között a könyvtárügy különböző kérdéseiről tartott szakmai tanácskozások, viták, workshopok, tréningek, pályázatok, díjak, tanulmányutak, kirándulások, komoly és egyben baráti, jó hangulatú könyvtáros napok szerepelnek. Tagjaink közé várnak mindenkit, aki Pest megyében dolgozik bármilyen könyvtári területen, de más megyéből és Budapestről is jelentkezhetnek, sőt pártoló tagként szeretettel fogadnak nem könyvtárosokat is.

3.10. Kiadványok

A Hálózati és módszertani osztály feladata a *Pest Megyei Könyvtáros* c. folyóirat szerkesztése, mely 1955-ben jelent meg első ízben. Simon Zoltán, a megyei népművelési osztály akkori vezetője (és a PMK egykori igazgatója) így ír a *Beköszöntő*ben: „...ezen kiadványunk révén szorosabbra kívánjuk fűzni a kapcsolatainkat azzal, hogy tájékoztatjuk őket (a megye könyvtárosait) megyénk könyvtári eseményeiről, lehetővé tesszük hasznos tapasztalatok átadását, és teret engedünk azoknak kiadványunk lapjain, akik könyvtári szempontból közérdekű írásukkal megkeresnek bennünket.”⁶⁶

Ezzel meg is fogalmazza a legfontosabb irányelveket: tájékoztatni a megye könyvtárosait a fontosabb eseményekről, támogatni a vélemények cseréjét és a megye könyvtárosai közötti kapcsolat ápolását segíteni.

1957-ben az éppen megalakult a Pest megyei Könyvtár Módszertani Tanácsa lett a Pest megyei Könyvtáros szerkesztője. Innentől rendszeresen jelentek meg statisztikai elemzések, módszertani cikkek a korábban is sokoldalú és színvonalas rovatok mellett. További jelentős előrelépést jelentett az önképzést támogató *Kis könyvtárlexikon* megjelenése, illetve az 5. évfolyamtól kezdve már tartalomjegyzék is jelent meg.⁶⁷

A folyóirat hasábjain rendszeresen közöltek olyan írásokat, amelyek hatékony segítséget tudtak nyújtani a könyvtárosoknak a helyes továbbképzési irányok megválasztásában.⁶⁸

1977-től már a helyismereti dokumentumok gyűjtésének és hasznosításának kérdése is megjelenik a Pest Megyei Könyvtárosban. Jó példák bemutatásában is élen járt a Pest Megyei Könyvtáros, beszámolók jelentek meg más megyék, vagy akár más országok könyvtári

⁶⁶ Simon Zoltán: *Beköszöntő* = *Pest Megyei Könyvtáros* 1955. 1. sz. 1. p.

⁶⁷ Gerber György: *Az ötvenéves Pest Megyei Könyvtárost lapozgatva* = *Könyv, könyvtár, könyvtáros*, 2008. 9. sz. 20. p.

⁶⁸ Gerber György: *Az ötvenéves Pest Megyei Könyvtárost lapozgatva* = *Könyv, könyvtár, könyvtáros*, 2008. 9. sz. 21. p.

gyakorlatáról. A lap hírnevét öregbítette, hogy 1972. június 16-án a Pest Megyei Könyvtár szervezésében tartották meg a könyvtári híradók szerkesztőinek első értekezletét.⁶⁹

Általánosan azt mondhatjuk, hogy a *Pest Megyei Könyvtáros* naprakész, (sőt olykor idejét megelőző) gondolatokat is közölt, példa erre Nagy Ferenc magyarázata, amikor a Budakeszi Nagyközségi Könyvtár névváltoztatásáról kérdezték, ahol már a „közösségi igények” és „szolgáltatások”, (manapság alapvető fogalmak) kerültek szóba, pedig akkor még csak 1990-et írtak.⁷⁰

Egyéb kiadványok a Hálózati osztály gondozásában:

- *A Könyvtárak Pest Megyében* c. kiadvány.
- Az osztály folyamatosan készít terepmunkákat különböző témakörökben (*Nemzetiségi Könyvtárellátás, Kistérségi Könyvtárellátás*, éves statisztikát jelentet meg (*TEKE*).
- A térségről készült tanulmányok, cikkek pedig az országos terjesztésű szakmai lapokban (*3K, Könyvtári Levelező/Lap*) rendszeresen jelennek meg.

⁶⁹ Gerber György: Az ötvenéves Pest Megyei Könyvtárost lapozgatva = Könyv, könyvtár, könyvtáros, 2008. 9. sz. 22. p.

⁷⁰ Gerber György: Az ötvenéves Pest Megyei Könyvtárost lapozgatva = Könyv, könyvtár, könyvtáros, 2008. 9. sz. 24. p.

4. Összefoglalás

A dolgozat (reményeim szerint sikeresen) áttekintette a Pest Megyei Könyvtár Hálózati és módszertani osztályának főbb feladatait és tevékenységeit, melynek során, azt gondolom, egyértelműen kitűnik, hogy a módszertani munka mennyire szerteágazó, mennyire összetett és legfőképp, hogy mennyire fontos. Az olyan alapvető feladatok mellett, mint például a szakfelügyelet koordinálása-lebonyolítása, a statisztika bekérése-összeállítása, a KSZR-tevékenység, pályázatok, stb. vannak elsőre talán kevésbé fontosnak tűnő tevékenységek, és mégis néha ezek jelentenek legtöbbet. Ez alatt elsősorban a kapcsolattartást értem, a tulajdonképpeni hálózatgondozást.

Ahogy annak már a témamegjelölésben is hangot adtam, nagyon sajnálom hogy az egyetemi könyvtáros képzés során, bár érthető okokból, de nem hallottunk a megyei könyvtárak feladatairól s így egy fontos „dimenzióval” lettünk kevesebbek.

A Pest Megyei könyvtár Hálózati osztálya kétség kívül egy folyamatos, nagy harcot vív a csökkenő forrásokkal, állandóan változó, módosuló igényekkel, kisebb és néhol egészen nagy gondokkal. Ám úgy érzem ez mégsem „szélmalomharc”, hanem egy fontos, vállalandó küzdelem. Már csak egy a kérdés: „*Quis custodiet ipsos custodes?*”⁷¹

⁷¹ „Ki őrzi az őrzőket?”

5. Irodalomjegyzék

5.1. Hivatkozott irodalom

Cikkek

Dippold Péter: Az egész életen-át tartó tanulás kiterjedésének hatása a könyvtárak tevékenységére. Hazai helyzetkép és lehetőségek = Könyv, könyvtár, könyvtáros 2009. 9. sz. 10-15. p.

Gerber György: Az ötvenéves Pest Megyei Könyvtárost lapozgatva = Könyv, könyvtár, könyvtáros, 2008. 9. sz. 19-26. p.

Gerber György: Kistérségi könyvtári szolgáltatások Pest megyében = Könyv, könyvtár, könyvtáros, 2008. 1 sz. 21-29. p.

Kiss Gábor: Múlt és jövő határán: az ötvenéves megyei könyvtárak a magyar könyvtári rendszerben. = Könyv, könyvtár, könyvtáros, 2002. 9. sz. 19-22. p.

Koleszár Márta, Ramháb Mária: Országos nagy könyvtári napok = Könyvtári levelezőlap 2009. 11. sz. 3-7. p.

Simon Zoltán: Beköszöntő = Pest Megyei Könyvtáros 1955. 1. sz. p. 1

Könyvek

A Pest Megyei Könyvtár 50 éve. Gerber György. Szentendre Pest Megyei Könyvtár, 2003. 116. p.

Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszer (KSZR): tájékoztató a kistelepülések könyvtári ellátásáról. Szerk. Richlich Ilona. Bp. Könyvtári Intézet, 2006.

A könyvtári szakfelügyeletről : tájékoztató a 2002-2008 közötti szakfelügyeleti vizsgálatok eredményéről. Szerk. Richlich Ilona. Bp. Könyvtári Intézet, 2009.

A módszertanos munkája : tanfolyami segédlet. Szerk. Seregi István. Bp. Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központ, 1982.

Országos könyvtárfejlesztési stratégia 2008-2013 : portál program. Bp. Könyvtári Intézet, 2008.

5.2. Egyéb források

Csekő Ildikó: A KSZR tehát könyvtár és önkormányzatok megállapodásán alapul = Könyv, könyvtár, könyvtáros, 2009. 2. sz. 3-9. p.

Cserey Lászlóné: A könyvtári szakfelügyeletről. Tájékoztató a 2002-2008 közötti szakfelügyeleti vizsgálatok eredményéről = Könyv, könyvtár, könyvtáros, 2009. 10. sz.

6. Függelék

1. Dokumentum: Alapító okirat minta

Alapító okirat

1. **Az intézmény megnevezése :**
2. **Székhelye :**
3. **Az intézmény alaptevékenysége :**

Ide kell a TEÁOR szám és a feladat megnevezése

A Városi Könyvtár alapfeladatait az 1997. évi CXL. tv. 55. és 65. §-t betartva végzi a helyi sajátosságok figyelembevételével, amelyek rögzítve vannak a Szervezeti és Működési Szabályzatban.

A Városi Könyvtár :

Ezek nem alapfeladatok, hanem alapkövetelmények!!

- a fenntartó által kiadott alapító okiratban és a szervezeti és működési szabályzatban meghatározott fő céljait nyilatkozatban közzé teszi,
- gyűjteményét folyamatosan fejleszti, feltárja, megőrzi, gondozza és rendelkezésre bocsátja,
- tájékoztat a könyvtár és a nyilvános könyvtári rendszer dokumentumairól és szolgáltatásairól,
- biztosítja más könyvtárak állományának és szolgáltatásainak elérését,
- részt vesz a könyvtárak közötti dokumentum- és információcserében.

4. **Az intézmény működési területe :**

Kihelyezett könyvtár :

5. **Az alapítás éve :**

6. **Az intézmény alapító szerve :**

7. **Az intézmény felügyeleti szerve :** Testülete

8. **A fenntartó szerve :**

9. **Az intézmény jogállása :**

10. **Az intézmény gazdálkodási formája:** részben önállóan gazdálkodó (?) intézmény ()
Ha szakfeladatos nem kerülhet fel a jegyzékre!

11. **Az intézmény vagyon feletti rendelkezési joga :** a fenntartó által megfogalmazott rendelkezéseket kell alkalmazni.

Felesleges beleírni az okiratba, mert ha változik, módosítani kell az okiratot is!! Felesleges beleírni az okiratba, mert ha változik, módosítani kell az okiratot is!!12. Vezető kinevezési rendje:

12. Vállalkozási tevékenység köre és mértéke

TEÁOR : 9101

polgármester

igazgató

A város/község neve, 2009-02-16

7. Köszönetnyilvánítás

Szeretnék köszönetet mondani témavezetőmnek, Eszenyiné Dr. Borbély Máriának, csakúgy, mint Gerber Györgynek, a PMK Hálózati osztályának vezetőjének, aki külső konzulensként rengeteget segített a Pest Megyei Könyvtár Hálózati és Módszertani Osztályának megismerésében, az anyaggyűjtésben és nagy segítséget nyújtott a szakdolgozat elkészültében.